

RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING TA'LIMDAGI O'RNI VA ROLI

Jurayev Vohid Tojimamatovich

Farg'ona davlat universiteti dotsenti,
Komilova Shahloxon

Farg'ona davlat universiteti talabasi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.11526812>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 01-June 2024 yil
Ma'qullandi: 04- June 2024 yil
Nashr qilindi: 08- June 2024 yil

KEYWORDS

Raqamli texnologiyalar,
elektron ta'lim, ta'lim
muassasalari, bilim almashish,
interaktivlik, sotsializatsiya,
ta'lim xizmatlari bozori, global
ta'lim muhiti, raqamlashtirish,
ta'lim muammolari.

ABSTRACT

Maqolada raqamli texnologiyalarning ta'lim sohasiga kirib borishi va uning imkoniyatlari hamda muammolari haqida so'z yuritiladi. Raqamli texnologiyalar universitetlar va ta'lim muassasalariga yangi vositalarni taqdim etib, bilim almashish imkoniyatlarini kengaytiradi. Elektron ta'lim tizimi yangi imkoniyatlar yaratadi, lekin shu bilan birga o'quv mahsulotlari sifatini nazorat qilishning zaifligi, past interaktivlik va sotsializatsiya kabi muammolarni keltirib chiqaradi. Elektron ta'lim rivojlanishi bilan ta'lim xizmatlari bozori tobora globallashtirib boradi. Maqolada raqamli texnologiyalarning afzalliklari, tahdidlari va ta'lim tizimiga tatbiq etish zarurligini tahlil qilinadi.

Raqamli texnologiyalar hayotning barcha sohalariga faol kirib bormoqda. Axborot resurslari barcha toifadagi fuqarolar uchun, yosh bolalardan tortib pensionerlargacha, zamonaviy jamiyatni tashvishga soladigan muammolarni hal qilishga qodir degan g'oyani yaratadi. Zamonaviy raqamli texnologiyalar butun dunyo bo'ylab universitetlar va boshqa ta'lim muassasalarini rivojlantirish uchun yangi vositalarni taqdim etadi. Raqamlashtirish tajriba va bilim almashish imkoniyatini beradi, odamlarga ko'proq o'rganish va kundalik hayotlarida ko'proq ongli qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Yaqin kelajakda ta'lim muhitida raqamlashtirish bilan bog'liq jiddiy o'zgarishlar kutilmoqda.

Elektron ta'lim tizimi yangi imkoniyatlar va yangi muammolarni yuzaga keltirmoqda. Asosiy imkoniyatlar qatoriga ta'lim olish muammolarini hal etish, ta'lim shaklini tanlash imkoniyatlarini kengaytirish, bilimlarni uzatish vositalarining xilma-xilligini ko'paytirish kiradi. Bugungi kunda hamma ilgari faqat mutaxassislar va olimlar uchun mavjud bo'lgan ma'lumotlarga kirishi mumkin. Ta'lim va fan olami global tus oldi. Misli ko'rilmagan o'zgarishlar davrida ko'plab universitetlar o'zlarining noyob fazilatlarini va raqobatdosh ustunliklarini saqlab qolgan holda, moslashishga va global ilmiy va ta'lim xaritasida o'z o'rnini topishga harakat qilmoqdalar.

"Raqamli"dan foydalanishga asoslangan texnologiyalarning afzalliklarini hisobga olsak, axloq, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, robotlar va tashkilot xodimlari o'rtasidagi raqobatning huquqiy jihatlari bilan bog'liq masalalar tobora ko'proq e'tiborni talab qilmoqda.

Raqamli texnologiyalarning zamonaviy ta'limdagi o'рни va rolini tushunish zarurati oliy va kasb-hunar ta'limi metodologiyasi va didaktikasi sohasidagi tadqiqotlarda ifodasini topishi kerak. Universitetlar duch keladigan savollar keyingi rivojlanish strategiyasini tanlash va ular e'tibor qaratishni rejalashtirgan yo'nalishni tanlashga bog'liq. Kelajakda raqobatbardosh ta'lim va tadqiqot modeliga o'tish uchun raqamli transformatsiya dasturini hozirdan ishlab chiqish kerak.

Elektron ta'lim tizimining muammolarini ikki sinfga bo'lish mumkin: joriy (o'tish davri) va immanent. Hozirgi vaqtda elektron ta'lim kunduzgi ta'limga taqlid qilish istagi, o'quv mahsulotlari sifatini nazorat qilishning zaifligi, interaktivlikning pastligi, kompetensiyalarning primitivizatsiyasi kabi muammolarga duch kelmoqda. Elektron ta'lim tizimining eng muhim kamchiliklari sotsializatsiya va yashirin bilimlarni uzatish muammolaridir. Raqamlashtirish ta'lim xizmatlari bozorining o'zgarishiga olib keladi. Asosiy o'yinchilar yetakchi universitetlar (yangi bilimlarni yaratish, prinsipial jihatdan yangi ta'lim mahsulotlarini ishlab chiqish, ilmiy kadrlar tayyorlash) va elektron ta'lim mahsulotlari va global ta'lim platformalarini ishlab chiqaruvchi kompaniyalar bo'ladi.

Bugungi kunda ta'lim tizimining raqamli texnologiyalarga sho'ng'ish tezligi ko'p narsalarni jiddiy tahlil qilish va pedagogik asoslash uchun asos bo'lib xizmat qilmoqda. Ushbu maqolaning maqsadi raqamli texnologiyalarning imkoniyatlarini tahlil qilish, ularni oliy o'quv yurtlari ishiga ilmiy asoslangan tatbiq etish zarurligi haqidagi gipoteza asosida ta'lim jarayonini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini, ularning afzalliklari va tahdidlarini aniqlashdir.

Ta'lim muhitini raqamlashtirish turli shakllarda amalga oshirilishi mumkin:

- Mavjud o'quv materiallarini, shu jumladan ma'ruzalar, taqdimotlar, darsliklar, mustaqil ish uchun topshiriqlar va bilimlarni nazorat qilish vositalarini elektron muhitga o'tkazish.

- O'qituvchilar va talabalarining o'zaro hamkorligi uchun interaktiv elektron muhitni shakllantirish, jumladan, o'qituvchilar uchun elektron kabinetlar yaratish, vebinarlar, muhokama forumlari va boshqalarni o'tkazish.

- Ta'lim vositalarining yangi turlarini yaratish: elektron darsliklar, elektron muammoli kitoblar, videoma'ruzalar, kvestlar.

- Elektron muhit imkoniyatlaridan foydalangan holda ta'limning yangi shakllarini yaratish – axborotni obrazli uzatish doirasini kengaytirish, rolli o'yinlar davomida turli vaziyatlarni taqlid qilish, raqobatbardosh o'yinlarni simulyatsiya qilish.

- O'quv jarayoniga sun'iy intellekt imkoniyatlarini kiritish.

Bugungi kunda ta'lim muassasalarining aksariyatida ta'limni raqamlashtirish jarayoni asosan dastlabki ikki shaklda amalga oshirilmogda. Bu talabalarining o'quv materiallaridan foydalanishini osonlashtirish, mazmunli ma'noga ega bo'lmagan o'quv yuklamasini kamaytirish, o'quv fanining mazmuni va o'quv jarayoni ustidan nazoratni osonlashtirish imkonini beradi. Bundan tashqari, ushbu jarayon masofaviy ta'lim xizmatlari ko'lamini kengaytiradi.

Biroq, ushbu tendensiyadan keyin ta'lim tizimidagi o'z o'rningizni yo'qotishingiz mumkin. Yoxan Vissemning elektron ta'lim "buzuvchi innovatsiya bo'lib, samarasiz universitetlarni yo'q qilishga olib keladi, shundan so'ng nisbatan oz sonli yetakchi universitetlar ushbu yangi texnologiyadan foyda ko'radi" degan fikriga qo'shilmaslik mumkin

emas. Elektron ta'lim innovatsiyalarning ushbu turiga tegishli. Hozirgi vaqtda u iste'molchilar uchun muhim bo'lgan bir qator xususiyatlar bo'yicha oflayn ta'limdan past. Biroq, onlayn ta'lim bozorida o'z vaqtida o'z o'rnini egallay oladigan va ommaga yaxshilanib borayotgan tegishli xizmatlar sifatini taklif eta oladigan ta'lim tashkilotlari kelajakda ta'lim maydonida qolish imkoniyatiga ega.

Elektron ta'limning afzalliklari quyidagilardan iborat:

1) Ta'lim olish muammolarini hal qilish: bilim olish yo'lidagi hududiy to'siqlarni bartaraf etish; vaqt cheklovlarini olib tashlash - foydalanuvchi uchun qulay vaqtda kirish; sinflarni bloklarga bo'lish tufayli darslarga kirish imkoniyati; yuqori malakali o'qituvchilardan bilim olish.

2) Tanlash imkoniyatlarini kengaytirish: o'qituvchi va materialni taqdim etish usulini tanlash; mantiqqa, tasvirlarga (assotsiatsiyalarga) yoki amaliyotga (holatlar, vazifalar) urg'u berish; materialni assimilyatsiya qilish usulini tanlash: eshitish, vizual, vosita qobiliyatlari yoki interaktiv ishtirok etish orqali; materialni o'zlashtirish chuqurligini tanlash qobiliyati - kurslarning keng doirasi; bilimlarni sinab ko'rishning qulay usulini tanlash: testlar, topshiriqlar, loyihalar, sun'iy intellekt bilan interfaol suhbatlar.

3) Bilimlarni uzatish shakllari va vositalarini kengaytirish: an'anaviy ma'ruzalar, chiqishlar va seminarlar bilan bir qatorda loyiha ishi, guruh bahslari, rolli o'yinlar va raqobatbardosh o'yinlar, shu jumladan virtual ishtirokchilar bilan.

4) Ijtimoiy-iqtisodiy afzalliklar: manfaatlar asosida ijtimoiy intellektual tarmoqlarni shakllantirish; nisbatan arzonligi (yuqori sarmoya va past operatsion xarajatlar).

Bugungi kunda mavjud onlayn ta'lim tizimining past sifatini belgilovchi asosiy muammolar quyidagilardir:

- Kunduzgi ta'limga taqlid qilish istagi, bu original tizimga nisbatan nusxa sifatining yomonlashishiga olib keladi.

- O'quv mahsulotlari sifatini nazorat qilishning zaifligi. Ba'zi zamonaviy onlayn kurslar ularni tayyorlaydigan o'qituvchilarning past malakasini aks ettiradi. Ta'limga raqamli texnologiyalarni joriy etish bilan shug'ullanuvchi mutaxassislarning ko'pchiligi pedagogika fanini yaxshi bilmaydi, lekin axborot-texnika tizimlarini yaxshi biladi. Ushbu toifadagi ishchilar uchun psixologik-pedagogik tayyorgarlik muhim.

- Past interaktivlik. An'anaviy ta'lim tizimi o'quvchining bilish jarayoniga jalb etilishiga asoslangan faol ta'lim usullaridan samaradorligi jihatidan past.

- Sotsializatsiya muammosi. Ta'limning interfaol shakllaridan foydalangan holda ham, o'quvchilarni tarbiyalash va ularga ijtimoiy o'zaro munosabat ko'nikmalarini berish muammosi saqlanib qolmoqda.

Ta'limni raqamlashtirishning asosiy tahdidi global ta'lim muhitining chekkasida qolishdir. Bu tahdid bir necha omillar natijasida amalga oshirilishi mumkin: jahon bozoriga kech kirish; mahsulot sifatining pastligi; til to'sig'i. Jahon bozoriga kirishning kechikishi ichki bozorning sezilarli ko'lami va ta'lim atarkiyasini saqlab qolish ehtimoli natijasi bo'lishi mumkin. Fuqarolarining aksariyati mahalliy ta'limga talab bor. Bu pozitsiya foydasiga argument aholimizning ingliz tilini yomon bilishidir. Biroq, Internetda bepul til kurslarini topish mumkin va kelajakda tegishli ta'lim xizmatlari taklifi kengayadi. Ingliz tilida so'zlashuvchi ta'lim tashkilotlari uchun ushbu mahsulot ularning asosiy mahsulotlariga talabning oshishini ta'minlaydi.

Elektron ta'lim rivojlanishi bilan ta'lim xizmatlari bozori tobora globallashib bormoqda. Har qanday bozorga o'z vaqtida kirmaslik uning ierarxiyasida muhim mavqega erishishda katta qiyinchiliklarga olib keladi. Va bu nafaqat muhim bozor ulushini egallash har doim uning shakllanishi bosqichida erishish osonroq ekanligi, balki hukmron o'yinchilar o'zlarining standartlari va o'yin qoidalarini o'rnatishlari haqida ham. Bu ularning bozor sohasida, bu soha ierarxiyasidagi o'zgarishlarni oldini oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Tajimamatovich, J. V. (2023). Pedagogical Management Ability of Socio-Cultural Activity Owners. American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157), 1(6), 14-17.
2. Mukhtoraliyevna, Z. S. (2023). Educational Importance Of Using Didactic Games. Journal of Pedagogical Inventions and Practices, 19, 104-107.
3. Tojimamatovich, J. V. (2023). Digital Transformation of Educational Management System. Web of Semantic: Universal Journal on Innovative Education, 2(4), 202-206.
4. Tojimamatovich, J. V. (2023). CONCEPT AND ESSENCE OF INFORMATION SECURITY. Web of Synergy: International Interdisciplinary Research Journal, 2(4), 643-647

